

του Τριτοπόλεμου, γιατί ήθελε κι αυτός νά σπειρει. Ο 'Ανθείας όμως έπεσε από τ' άρμα και σκοτώθηκε. Τότε ο Τριτοπόλεμος κι ο Εϋ-μύλος έκτισαν μαζί μιά πόλη, την 'Ανθεια, από τ' όνομα του 'Ανθεία.

Ανάμεσα στην 'Ανθεια και στην 'Αρόη χτί-στηκε μιά άλλη πόλη, ή Μεσατίας. Έπειδή δέ θέλω νά διαφωνήσω με τους Πατρινούς, τους άφήνω νά εξηγούν όπως νομίζουν τó όνομα «Μεσατίας» στις παραδόσεις τους για τó Διό-νυσο, πού, όπως λένε, άνατράφηκε στη Με-σατία, όπου κινδύνευσε πολύ από τή συνωμοσία των Τιτάνων.

'Αργότερα, πού οι 'Αχαιοί έδιωξαν τους 'Ι-ώνες, ο Πατρεύς, ο γιός του Πρευγένη—ό Πρευγένης ήταν γιός του 'Αγήνορος — άπαγο-ρεύσε στους 'Αχαιούς νά κατοικούν στην 'Αν-θεια και στη Μεσατία και κατασκεύασε κοντά στην 'Αρόη μεγαλύτερο τείχος, πού νά πε-ρικλείει και τήν 'Αρόη. Αύτη τή νέα πόλη την όνόμασε Πάτρα, από τ' όνομά του.

Ο πατέρας του Πρευγένη, ο 'Αγήνωρ, ή-ταν παιδί του 'Αρέως, ο 'Αρεός του 'Αμψυ-χός, κι ο 'Αμψυχός του Πελία, αυτός του Αί-γινήτη, ο Αίγινήτης γιός του Δηρείου, αυτός του 'Αρπάλου, ο 'Αρπάλος του 'Αμύκλα κι ο 'Αμύκλας του Λακεδαιμόνος. Αυτοί ήταν οι πρόγονοι του Πατρώας.

Μετά από καιρό οι Πατρινοί, μόνοι άπ' τους 'Αχαιούς, πέρασαν στην Αίτωλία, γιά νά βοηθήσουν τους Αίτωλους στον πόλεμο με τους Γαλάτες, έπειδή είχαν φίλια. Έπαθαν όμως σ' αυτές τίς μάχες μεγάλες καταστροφές, πού δέν περιγράφονται, κι ακόμη ύποφέρανε από τή πτώχεια. Γι' αυτό οι περισσότεροι άφησαν τήν Πάτρα κι έφυγαν. Οι άλλοι διασκορπίστη-καν στη χώρα, γιά νά βρούν εργασία, και κατοίκησαν, έκτός από τήν Πάτρα, στις άκό-λουθες μικρές πόλεις: στη Μεσατία, στην 'Αν-θεια, στην Βελήνη, στην 'Αργυρά και στην 'Αρόα.

Ο Αύγουστος όμως ή έπειδή ένόμιζε ότι

είναι καλό λιμάνι ή Πάτρα ή από άλλη αίτια έφερε πάλι στην Πάτρα τους κατοίκους από τίς άλλες μικρές πόλεις και όρισε νά κατοική-σουν μαζί μ' αυτούς και οι 'Αχαιοί των Ρυ-πάν. (Τίς Ρύπες τίς ίσοπέδωσε).

Κι από όλους τους 'Αχαιούς μόνο στους Πατρινούς έδωσε τó δικαίωμα νά ζούν ελεύ-θεροι, κι ακόμη τους έδωσε κι άλλα προνόμια, πού συνήθίζουν οι Ρωμαίοι νά δίνουν στους άποίκους.

(Πανσανίου 'Α'Αχαϊκά, κεφ. 18 § 2—7)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ο ΠΕΙΡΟΣ Ξεκινά από τόν Έρμυανθο και χύνεται στη θάλασσα ανάμεσα στην Κάτω 'Αχαγιά και στο 'Αλίσό, 20 χιλιόμετρα περίπου νοτιοδυτικά από τήν Πάτρα.

ΔΤΜΗ: «Η δυτικωτάτη πόλις τής 'Αχαΐ-ας, πλησίον των όρίων τής 'Ηλείας, εκ τής οποίας έχωρίζετο διά του ποταμού Λαοίσιου. Η Δύμη εύρίσκετο εις τήν περιοχήν του Κα-ραβοστασίου—Λακκοπέτρας». (Π.Γ. Καράμ-πελα, 'Η προϊστορική 'Ωλενος, Πάτρα, 1972).

ΩΛΕΝΟΣ: «Αύτη κατείχε τήν θέσιν τής σημερινής Κάτω 'Αχαΐας» (Π.Γ. Καράμπε-λας).

Η ΑΡΟΗ βρισκόταν εκεί πού είναι σήμερα τó ένεντικό φρούριο τής Πάτρας.

Η ΑΝΘΕΙΑ ήταν εκεί περίπου πού είναι σήμερα ή 'Εγλυκάδα.

Η ΜΕΣΑΤΙΣ βρισκόταν στό μέρος πού είναι σήμερα τó μοναστήρι του «Γεροκομειού».

ΒΟΛΙΝΗ: Λίγα χιλιόμετρα νοτιοανατολι-κά από τó Ρίο.

ΑΡΙΤΡΑ: Λίγα χιλιόμετρα νοτιοανατολικά από τó Ρίο.

ΑΡΒΑ και 'Αρόη είναι τó ίδιο.

ΡΤΠΗΣ: 'Εκεί πού είναι σήμερα οι Καμά-ρες.

Κ. Ευδ. 'Αθανασόπουλος

ΠΑΤΡΙΝΟΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο άλησμόνητος Πάνος Χρονόπουλος πέ-ρασε άπ' τήν πρόσκαιρη τούτη ζωή με παλ-ληκαριά και άνθρακιά. Διέγραψε ένα κύκλο, όμοιο μ' αυτόν πού συναντάμε στα μυθιστο-ρήματα των Ρώσων πεζογράφων τού περα-σμένου αιώνα. Όρφανοπαίδι στα πρώτα χορό-νια, φτωχός, έφηβος μετανάστης στην 'Αμε-ρική, άργότερα, μεροκαματιάρας σέ φάμπρι-κες, φλογερός σπουδαστής τής νύχτας. Λυ-χνάρι μέσα του ο πόθος νά μάθει γράμμα-τω. Νά ξεφύγει άπ' τó βάσανο τής άνεχειας, νά ξεπεράσει τó πλέγμα τής άμορφωσιάς, νά άνοιχτεί στον κόσμο, γιά νά πετύχει τó ώ-ραιο, νά τó κάνει δικό του και μετά νά τó δώσει νά τó γευτούν και οι άλλοι. Μέχρι νά πάρε τó δίπλωμα του όδοντιάτρου έκανε πολ-λές δουλειές. Δούλεψε στο Σανράϊζ, ακόμα

σε μιά σιδηρόμινα και ποτίστηκε από φαρμάκι και έρημιά.

Αυτό τόν πόνο τής μέρας τόν έκανε σίχο τη νύχτα. Και άφηνε τήν ψυχή του νά τρα-γουνδάει με τó δικό της πικρόγελο:

Ώ ξενητιά! Καείς δέν είπε τó τραγούδι σου!

'Αιδύνατη, στη σάιτα του πόνου μας ραγίζει κάθε τραγουδιστή χορδή, και νά, τó άσμα σου —

ό στεναγμός, σάν ο τρανός μας πόνος ξεχει-λίξει...

(Από τή Συλλογή «Ξέντια Όνειρα»)

Έκεί στη μακρινή χώρα τής 'Αμερικής, δ-νειροφαντάζονταν και έπλεκε τó μακρινό δρα-

μα του βουνού, πάνω απ' το χωριό του, του Χελμού :

“Αχ! τότε θα σε ξαναδω, βουνό μου αγαπημένο;

Στή σκέψη μου ή εικόνα σου άξέχαστη έχει μένει!

Πότε θαρθώ στον ίσκιό σου κι' εγώ τό στοιχειωμένο,

γιά νάβρω τη γαλήνη;

Ρομαντικός, λυρικός, ευαίσθητος, με περίσσια ανθρωπιά στην καρδιά, τραγούδησε με αγνότητα εφέβου στην πρώτη του συλλογή «Εύπνια όνειρα», τόν έρωτα, τη φιλία, τό μισμό, τό φθινόπωρο, την άνοιξη, τους λουλουδιανθούς, την πανώρηνα φύση.

Στην ίδια συλλογή συναντάμε μεταφράσεις των μεγάλων ποιητών Άνατόλ Φράνς, Γουόλ Χούτμαν, Ρόμπερτ Σέρβις, Έντγκαρ Πόε, Τζών Μάσφιλντ, Έντ. Μάρχαμ κλπ.

Αυτά τά ποιήματα, μα και τά πεζά του, χρονογραφήματα, διηγήματα, μελέτες, ταξιδιωτικές εντυπώσεις δημοσίευσε σε περιοδικά και εφημερίδες του Σικάγου, Νέας Υόρκης και Πίτσμπουργκ.

Στά 1935 έρχεται στην Ελλάδα και μένει στην Πάτρα. Μέχρι τά 1948 σιώπησε, γιατί εργάστηκε άθρόοια. Την χρονιά κείνη άρχισε ν' άσχολείται σοβαρά με τό χρονογράφημα και τις έπιφυλλίδες, που τούς έδωσε ένα άληθινό κομμάτι του έαυτού του, χρησιμοποιώντας τό ψευδώνυμο «Κρίτων Θωμάς». Χιουμορίστας, ειρωνας, σατιρικός, στοχαστής, άγνητής και θεμελιωτής, άλλα με περίσσια πάντα ανθρωπιά. Τά χρονογραφήματά του πρώτα στην «Ημέρα», μετά στη «Σημερινή» και τέλος στην «Πελοπόννησο» διαβάστηκαν με ενδιαφέρον, δημιουργησαν δικό τους αναγνωστικό κοινό και προκάλεσαν αντιδράσεις και πολλές συζητήσεις. Άργότερα στά 1965 έκανε μία έπιλογή απ' αυτά και μās έδωσε μία συλλογή που την ονόμασε «Άπ' όσα ζήσαμε και ζούμε». Λόγος κοφτός, εικόνες ζωντανές, λυρικός και κάποτε βαθύτατα φιλοσοφικός.

Τό μεγάλο έργο του Π. Χρονόπουλου στάθηκαν τά «ΡΟΤΜΠΑΓΙΑΤ» του Όμαρ Καγιάμ. Τά μετέφρασε απ' άγγλικό κείμενο και τούς έδωσε πνοή και χάρη. Πολλοί τά θεωρούν σαν την καλύτερη μετάφραση που στάθηκε στην έλληνική Γραμματολογία. Την πρώτη έκδοσή του στά 1951 έκανε στον «ΑΕΤΟ» και τη δεύτερη στά 1953 στην Πάτρα, έκδόσεις Χαρά και Ί. Καγιάφα, με πρόλογο του άληγομόνητου ποιητή Όμηρου Μπεκέ. Ο ίδιος, σέ ώρες περισυλλογής, ψιθύριζε τούτο τό ρουμπαί :

Χτές είδα κάποιον κανατά νά σκύβει σωπλός μπρός στον τροχό του κι' άπαλός να πλάθεται ό πλός σταμνά νά γίνουμε παληών Σουλτάνων τά κρανά,

χερούλια τους κάποιος φτωχός ζητιάνος και κουλός.

Κι' ένόμισα πώς άκουσα νά λέει ψιθυριστά ό άργύλλος στο μάστορα με χείλη ώχρά, στή

“Ο,τι είσαι τώρα ήμουνα κι'” ό,τι θα γίνεις

σιγά άδερφούλη μου σιγά, μη με κρατείς σφιχτά.

Η πνευματικότητα του Παν. Χρονόπουλου απλώθηκε και σέ άλλους όρίζοντες. Εργάστηκε σέ θέματα κοινωνικά, μεταφυσικά, λογοτεχνικά και έδωσε μία σειρά από διαλέξεις που τις παρακολούθησαν έκατοντάδες άκροατές με ζωηρό ενδιαφέρον στην Πάτρα και στην Άθήνα, δυό δέ απ' αυτές: «Υπάρχει προσοπτική γιά περισσότερη ανθρωπιά» και «Ο γάδαρος αυτός ό παρεξηγημένος» δγήκαν σέ φυλλάδια, μα και είχαν προκαλέσει ιδιαίτερη εντύπωση.

Στην ώριμότητά του μās έδωσε την ποιητική συλλογή «ΑΓΩΝΙΕΣ» (1959) που κούηκε έπαινετά από τούς πιο υπεύθυνους σχολιαστές τότε. Παραθέτω τά «ΣΤΡΜΑΤΟΠΑΕΓΜΑΤΑ». Νομίζω πώς έκφοράζουν βαθύτερες σκέψεις του ποιητή και δίνουν τη γεροφυκιά και την αντίρρηση του στάση έναντι των άνελευθερων μέτρων που κατά καιρούς βασάνισαν τούς άνθρώπους:

Συρματοπλέγματα, πολλά συρματοπλέγματα σέ τσιφλίκια, σύνορα, στρατόπεδα τόσα πολλά, που γίνανε της γής μαρτυρικό στεφάνι. Τά κάκου ρέβουν στή σκουριά τ' άγκάθια τους του κάκου πρασινές κι' άνθισά υαλάκια γυναικεία χέρια αλάνονται τη ντροπή της άσκήμιας τους νά κούφουν Έχουν οι φάμπρικες παραγωγή μεγάλη κι ύπάρχει τόση ζήτηση!

Συρματοπλέγματα, παντού συρματοπλέγματα με στολίδι τους ψίχουλα απ' ανθρωπιά κομμά

και ξεφτίδια από κουρέλια ματομένα, σαν έρεπτά τιλύγουν σώμα και ψυχή.

Στά δίχτυα τους σπαράζει ό άγγελος του Λόγου

κουλουριασμένα γύρω σ' έκκλησιές και σέ σκολειά,

της Λευτεριάς ξεσάχζουν τό χιτώνα Συρματοπλέγματα, πολλά συρματοπλέγματα.

Ο Παν. Χρονόπουλος μπήκε μεγάλος στό χορό. Άν άπερίσπαστα από μικρός είχε δοθεί στά Γράμματα θά 'δινε έργο μεγάλο. Ήταν ό πώ κείνες τις πάστες που έχουν άτόφιο μάλαμα, γνήσιο ταλέντο και πείσμα και θέληση και γνώση και φαντασία. Ήταν από κείνους που δάζουν μόνοι τους τό νερό στ' αλάκι του περιβολιού.

Σά στεργή θύμηση του άληγομόνητου φίλου άς φέρουμε τούς στίχους του από τό ποίημα «ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟ ΡΟΔΟ-Τ»

Τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ ρολόι κρθεῖ τὶς ὥρες.
Στὴν ἴδια θέση χρόνια τώρα τὸ δέλωπο.
Ἔνας μεγάλος δίσκος λευκὸς με δύο δείκτες,
πὺν ἄλλους παίρνουν κάποιον σχῆμα διαθήτη
κι ἄλλοτε πάλι φαντάζουν σὰ μαύρα στυλέτα.
Καὶ γύρω - τριγύρω, πένθημα κρέπια
δαρεία, χτυπητά, τῶν ὥρων τὰ ψηφία
τὴν ἡμέρα δουλεύει καὶ ἐγὼ σάν καὶ ἐκεῖνο,
μὰ τὴ νύχτα σάν τύχει καὶ κεῖ πὺν κοιμᾶται
ξυπνήσω, ξάγρυπνο 'κείνο μετράει τὶς ὥρες.

Μὲ τὰ μάτια κλειστά, στητὴ πλάκα τὸ νύθω
λευκὴ, στὸ προσκεφάλι μου δίπλα καὶ πίσω
κάποιος κοιμμένος μετράει τὶς ὥρες
'Ακοίμητος κάποιος μετράει τὶς ὥρες...».

Πέθανε στὶς 29 Νοέμβρη στὰ 1969 θταν τοῖ-
μαζε νὰ ἐκδόσει μιά σειρά ἀπὸ διηγήματα.
Ἐλπίζουμε ὅτι τοῦτο τὸ ἔργο θὰ τὸ δλοκλη-
ρώσουν τὰ παῖδιά του.

Γιάννης Καραλῆς

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ

★ Τὸ χωριὸ καὶ ὅλα τὰ δικά του εἶναι καὶ
πρέπει νὰ μᾶς εἶναι σταθερὸ βίωμα καὶ σκέ-
ψη, ἀφοῦ μ' αὐτὸ εὐκόλῃ ἀναγνώμασε σ' ὅλα
τὰ βασικά καὶ οὐσιαστικά τοῦ ἀνθρώπου καὶ
τῆς φύσης. Γλώσσα, κοινωνικότητα, δράση,
μορφές, κινήσεις, ὅλ' αὐτὰ καὶ ὅλα τ' ἄλλα
δοῖσκονται καθαρὰ στὸ χωρὸ του καὶ ἀπὸ τὸ
χωρὸ του αὐτὸν μπορούμε νὰ περάσουμε στὸ
χῶμα καὶ στὸ νερό, στὴ ρίζα μας καὶ στὰ
πέρα της. Αὐτὰ ἡ ΤΑΡΙΑ τὰ ἔχει πρώτα καὶ
ἱερά καὶ ἴσως τὸ καταφέρει νὰ τοὺς δώσει μορ-
φή καὶ νὰ τὰ πει — γιὰ νὰ πει καὶ ὅσα οἱ και-
ροὶ πιέζουν νὰ εἰπωθοῦν

Ἀπὸ τέτοιες διαθέσεις ξεκινῶμενοι, χωρὶς
ὅμως καμιά μορφοποίηση ἢ ὑπόνοια καὶ διάθε-
ση οὐσιαστικῆς ἐκφράσεως, ξέροντε πὼς ἀμέ-
τρητοι Ἕλληνες μίλησαν γιὰ τὸ χωριὸ τους
σταθερὰ ἱκανοποιούμενοι καὶ ἀρκοῦμενοι στὸ
ὅτι μιλᾶνε γι' αὐτὸ καὶ τὰ ὅσα ἡ ζωντανή, ἀ-
κριβή τους μνήμη κράτησε. Ἐτοὶ ἔχουμε τρα-
γοῦδια, ἔθιμα, ἐγγραφα κλπ. δεδομένα μελέτης
καὶ σπουδῆς σημαντικά. Καί, πιστεύω, μὲ τέ-
τοιες σταθερὲς ἀναγωγές στὰ οὐσιαστικά τοῦ
τόπου, τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἀνθρώπων ἔμεινε
ὁ Ἑλληνισμός. Κάποτε ἀρκεῖ ἡ θέα ἐνὸς βου-
νοῦ ἢ μᾶς πότας γιὰ νὰ ξεκαθαρίσει τὴ
ζωή μας (θυμᾶμαι ἐδῶ τὸν Πασχάλα: «τὶ ἐκ-
κλησιάδικα, τί γεφυράκια, τί πορτοσιές...» —
ΤΑΡΙΑ 1, σελ. 10) καὶ νὰ μᾶς δίνει πᾶν σω-
στὰ τοὺς ἀνθρώπους — ἢ καὶ τὴν τέχνη ἐ-
νὸς Θεόφλου ἢ ἐνὸς Παπαδιαμάντη.

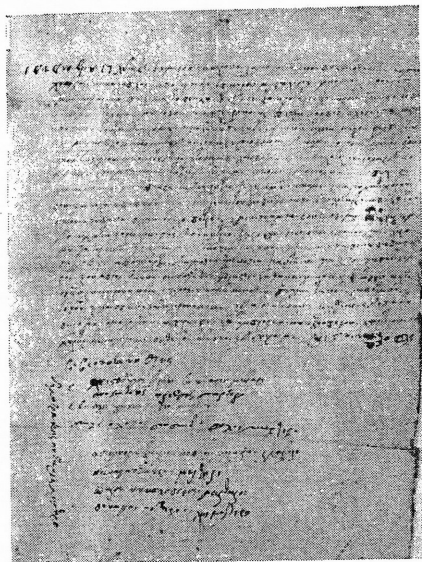
Σ' αὐτὴ τὴ γραμμὴ τῶν παλιῶν ἀποθησαυ-
ριστῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ χωριοῦ τους δουλε-
ψε ὁ Νόντας Σακελλαρόπουλος μὲ τὰ δυὸ
νου βιβλία «Τὸ Βερότσι στὸν Ἀγῶνα τοῦ
1821» (1971) καὶ «Τὸ Βερότσι καὶ τὰ μνη-
μεῖα του» (1972 — ὅπου προσθετεῖ καὶ μιά μι-
κρὴ μελέτη γιὰ τὴν «Ἀγιοπατέρισσα» Ζαχα-
ρούλα Καπερώνη). Ἡ πρόθεση τοῦ συγγρα-
φέα δηλώνεται σαφῶς καὶ συνεχῶς: «Ἀς πε-
ρισώσουμε λοιπὸν ὅτι ἀπόμεινε γιὰ νὰ μὴ χα-
θῇ δόττελα». (Καὶ θυμᾶμαι τώρα ἕνα Ἰνδιάνο
πὺν λέει σ' ἕνα ξένο τὶς παραδόσεις τῆς φυ-
λῆς του, ἀφοῦ ἄλλως θὰ χάνονταν). Ἐτοὶ τὰ
βιβλία του δὲ μπορούν νὰ κριθοῦν ἀπὸ καμιά
ἄλλη ἄποψη. Ὅσο γιὰ τὴ γλώσσα του, αὐτὴ
δὲ νοιάζεται γιὰ τίποτα ἄλλο, ἀπ' τὸ νὰ μι-
λήσει καὶ νὰ πει μὲ κάποιο συγκράτημα θέ-
βαια, ἀλλὰ χωρὶς φιλοδοξίες.

Τὸ πρῶτο βιβλίο εἶναι μιά οὐσιαστικὴ συμ-

βολὴ στὴν τοπικὴ ἱστορία, πὺν διασώζει πρό-
σωπα τοῦ ἀγῶνα. Εἶναι φανερὸ πὼς προηγή-
θηκε πολλὴ ἔρευνα καὶ μόχθος.

Τὸ δεύτερο βιβλίο μιλάει γιὰ ὀνόματα, ὀνό-
ματα κάθε εἶδους· δίνει καὶ μερικὰ ἐγγραφα.
Τὸ Βερότσι τοῦ Ν. Σακελλαρόπουλου, ἐξου-
σε στὸν ἴσκιον τῆς ἱστορίας, ὥστόσο ὅμως, τὸ
ἐλουζε τὸ λαμπρὸ φῶς τοῦ ἡλιου καὶ ὑπάρχει
μέσα του σὰ βίωμα ζῶν καὶ ἀκαίωτο. Εἶναι λοι-
πὸν μιά τέρψη καὶ μόνο νὰ προσφέρει τὰ ὀ-
νόματα πὺν διαβάξεις: «Νεραϊδοῦνι — Πα-
λισκάλυνθ — Ποριά — Χαράλαμπος — Ὁρσα
— Ζωναράς — Δεμονῆς». Ἐτοὶ περσεύει σχε-
δὸν ὁ μόχθος τοῦ συγγραφέα γιὰ ἐμπνεύσεις
καὶ ἐτυμολογήσεις — κάποτε τραβηγμένες.

Σίγουρα ὅμως ὁ Ν. Σακελλαρόπουλος (πὺν
ἔχει βγάλει καὶ ποιητικὰ βιβλία καὶ παρουσιά-
σε ποιήματα του στοὺς «Σύγχρονους Πατρι-



νοὺς ποιητὲς), μόχθησε, δούλεψε καὶ χάθηκε
τὸ χωριὸ του.

Ἀπ' τὸ βιβλίο τοῦ Ν.Σ. εἶναι τὸ ἐγγραφο
τῆς σελ. 2 αὐτῆς τῆς ΤΑΡΙΑΣ, πὺν δίνουμε
ἐδῶ φωτοτυπία του.